

SYLLABUS

2014-2015

PT. RAVISHANKAR SHUKLA UNIVERSITY
RAIPUR
CHHATTISGARH

पाठ्यक्रमः –सेमेस्टरपरीक्षापद्धतिः – 2014-15

प्रथमसेमेस्टरपरीक्षायां द्वितीयसेमेस्टरपरीक्षायां च निम्नलिखितानि
पंचप्रश्नपत्राणि भविष्यन्ति । प्रश्नपत्रं चतुर्षु खण्डेषु (4-इकाई) विभक्तं भविष्यति,
20 – 20 (विंशति) अंकानां च प्रत्येका इकाई निर्धारिता अस्ति–

प्रश्नपत्रम्	प्रश्नपत्रस्य नाम	लिखितपरीक्षा	आन्तरिकं मूल्यांकनम्	पूर्णांकः
प्रथमम्	वैदिक साहित्यम्	80	20	100
द्वितीयम्	व्याकरणशास्त्रम्	80	20	100
तृतीयम्	भाषाविज्ञानम्	80	20	100
चतुर्थम्	दर्शनशास्त्रम्	80	20	100
पंचमम्	साहित्यशास्त्रम्	80	20	100
	योगः -	400	100	500

सेमेस्टर - 1

प्रथमप्रश्नपत्रम् - वैदिक साहित्यम्

इकाई प्रथमः – एतेषां सूक्तानामध्ययनम् – अग्निः -1.1, इन्द्रः – 2-12,

वरुणः – 7.86, विष्णुः – 1.154,

इकाई द्वितीयः – विश्वेदेवाः 1.89, शिवसंकल्प सूक्तम् – 30.4.16

सम्वादसूक्तम् – सरमापणिः , विश्वामित्र-नदी

इकाई तृतीयः – ईशावास्योपनिषद्

इकाई चतुर्थः – संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां वेदांगानां च संक्षिप्तपरिचयः ।

सेमेस्टर - 2

प्रथमप्रश्नपत्रम् - वैदिक साहित्यम्

इकाई प्रथमः – ऐतरेय ब्राह्मणम् (हरिश्चन्द्रोपाख्यानम् - हरिश्चन्द्रपुत्रप्राप्तिपर्यन्तम्)

इकाई द्वितीयः – ऐतरेय ब्राह्मणम् (हरिश्चन्द्रोपाख्यानम् - समाप्तिपर्यन्तम्)

इकाई तृतीयः – निरुक्तम् (प्रथमोऽध्यायः)

इकाई चतुर्थः – निरुक्ते निम्नांकितपदानां निवर्चनम् - आचार्यः, वीरः, हृदः, गोः, समुद्रः, वृत्रः, आदित्यः, उषस्, मेघः, वाक्, उदकम्, नदी, अश्वः, अग्निः, जातवेदस्, वैश्वानरः, निघण्टुः ।

सेमेस्टर - 1

द्वितीय प्रश्नपत्रम् – व्याकरणशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – कारकप्रकरणम् - वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदीतः

चतुर्थीविधायकसूत्रपर्यन्तम्

इकाई द्वितीयः - कारकप्रकरणम् - वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदीतः

समाप्तिपर्यन्तम्

इकाई तृतीयः – समासप्रकरणम् – लघुसिद्धान्तकौमुदीतः

तत्पुरुषसमासः

इकाई चतुर्थः – समासप्रकरणम् – लघुसिद्धान्तकौमुदीतः

अव्ययीभावो द्वन्द्वो बहुव्रीहिश्च

सेमेस्टर – 2

द्वितीय प्रश्नपत्रम् – व्याकरणशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – परिभाषा – संहिता, गुणः, वृद्धिः, प्रातिपदिकम्, नदी, घि, उपधा, अपृक्तम्, गतिः, पदम्, विभाषा, सवर्णम्, टि, प्रगृह्यम्, सर्वनामस्थानम्, निष्ठा ।

इकाई द्वितीयः - कृदन्तप्रकरणम् – लघुसिद्धान्तकौमुदीतः

अध्येतव्य प्रत्ययाः – तव्यत्, तव्य, अनीयर्, यत्, ण्यत्,
क्यप्, ण्वुल्, तृच्, ल्यु, णिनि, अच् ।

इकाई तृतीयः - कृदन्तप्रकरणम् – लघुसिद्धान्तकौमुदीतः

अध्येतव्य प्रत्ययाः – क्त, क्तवतु, शतृ, शानच्, तुमुन्, क्त्वा,
ल्यप्, ल्युट्, क्तिन् ।

इकाई चतुर्थः - महाभाष्यम् पशुपशाह्निके निम्नांकिता विषयाः –

शब्दस्य परिभाषा,

शब्दार्थ-सम्बन्धः,

व्याकरणाध्ययनस्य प्रयोजनानि,

व्याकरणस्य परिभाषा,

साधुशब्दानां प्रयोगस्य परिणामः,

व्याकरणस्य पद्धतिः ।

सेमेस्टर - 1

तृतीयप्रश्नपत्रम् – भाषाविज्ञानम्

इकाई प्रथमः – भाषायाः परिभाषा, भाषा-बोली इत्येतयोः भेदः,

भाषाणां वर्गीकरणम् – आकृतिमूलकं पारिवारिकं च ।

इकाई द्वितीयः – संस्कृतध्वनिदृष्ट्या मानवीयं ध्वनियन्त्रम्,

ध्वनिपरिवर्तनस्य कारणानि,

ध्वनिनियमः (ग्रिमः, ग्रासमैतः, वर्नरः)

इकाई तृतीयः – अर्थपरिवर्तनस्य दिशाः कारणानि च,

इकाई चतुर्थः – भारोपीयभाषापरिवारस्य संक्षिप्तपरिचयः ।

सेमेस्टर - 2

तृतीयप्रश्नपत्रम् – भाषाविज्ञानम्

इकाई प्रथमः – भारतीया आर्यभाषाः

इकाई द्वितीयः – पाणिनीयशिक्षा

इकाई तृतीयः - धम्मपदम् (वग्गः-1,2,3,4,5),

इकाई चतुर्थः – कोमलचन्द्रजैनकृता प्राकृतप्रवेशिका (पाठः -1,2,3,14)

सेमेस्टर - 1

चतुर्थप्रश्नपत्रम् - दर्शनशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – तर्कसंग्रहः – अनुमानलक्षणपर्यन्तम्

इकाई द्वितीयः – तर्कसंग्रहः – समाप्तिपर्यन्तम्

इकाई तृतीयः – सांख्यकारिका - चत्वारिंशत्कारिकापर्यन्तम्

इकाई चतुर्थः - सांख्यकारिका - समाप्तिपर्यन्तम्

सेमेस्टर - 2

चतुर्थप्रश्नपत्रम् - दर्शनशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – वेदान्तसारः - उपहितचैतन्यपर्यन्तम्

इकाई द्वितीयः – वेदान्तसारः - समाप्तिपर्यन्तम्

इकाई तृतीयः – अर्थसंग्रहः - विशिष्टविधिविचारपर्यन्तम्

इकाई चतुर्थः - अर्थसंग्रहः – प्रयोगविधिलक्षणपर्यन्तम्

सेमेस्टर - 1

पंचमप्रश्नपत्रम् – साहित्यशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – भरतमुनिकृतं नाट्यशास्त्रम् (अध्यायः-प्रथमः)

इकाई द्वितीयः – भामहकृतः काव्यालंकारः (प्रथमः परिच्छेदः-18 श्लोकाः)

इकाई तृतीयः – भामहकृतः काव्यालंकारः (प्रथमः परिच्छेदः-समाप्तिपर्यन्तम्)

इकाई चतुर्थः – वामनकृतं काव्यालंकारसूत्रवृत्ति (अधिकरणम् – प्रथमम्)

सेमेस्टर - 2

पंचमप्रश्नपत्रम् – साहित्यशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – दण्डिकृतः काव्यादर्शः (प्रथमः परिच्छेदः- 50 कारिकापर्यन्तम्)

इकाई द्वितीयः – दण्डिकृतः काव्यादर्शः (प्रथमः परिच्छेदः- समाप्तिपर्यन्तम्)

इकाई तृतीयः – दशरूपकम् (प्रथमः प्रकाशः)

इकाई चतुर्थः – दशरूपकम् (द्वितीयः प्रकाशः)

पाठ्यक्रमः –सेमेस्टरपरीक्षापद्धतिः – 2014-15

तृतीयसेमेस्टरपरीक्षायां चतुर्थसेमेस्टरपरीक्षायां च निम्नलिखितानि
पंचपत्रपत्राणि भविष्यन्ति । प्रश्नपत्रं चतुर्षु खण्डेषु (4-इकाई) विभक्तं भविष्यति ।
20 – 20 (विंशति) अंकानां च प्रत्येका इकाई निर्धारिता अस्ति–

प्रश्नपत्रम्	प्रश्नपत्रस्य नाम	लिखित परीक्षा	आन्तरिकमूल्यांकनम्	पूर्णांकः
षष्ठम्	काव्यम्	80	20	100
सप्तमम्	काव्यशास्त्रम्	80	20	100
अष्टमम्	साहित्यसिद्धान्तः	80	20	100
नवमम्	धर्मार्थशास्त्राणि	80	20	100
दशमम्	भाषाकौशलम्	80	20	100
	योगः -	400	100	500

सेमेस्टर – 3

षष्ठप्रश्नपत्रम् – काव्यम्

इकाई प्रथमः – मेघदूतम् - पूर्वमेघः

इकाई द्वितीयः - मेघदूतम् - उत्तरमेघः

इकाई तृतीयः – शिशुपालवधम् (प्रथमः सर्गः – 40 श्लोकाः)

इकाई चतुर्थः - उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः ।

सेमेस्टर – 4

षष्ठप्रश्नपत्रम् – काव्यम्

इकाई प्रथमः – शिशुपालवधम् (प्रथमः सर्गः - समाप्तिपर्यन्तम्)

इकाई द्वितीयः – मृच्छकटिकम् (1- 5 अंकाः)

इकाई तृतीयः – मृच्छकटिकम् (6 – 10 अंकाः)

इकाई चतुर्थः - उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः ।

सेमेस्टर – 3

सप्तमप्रश्नपत्रम् – काव्यशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – काव्यप्रकाशः (उल्लासः -1)

इकाई द्वितीयः - काव्यप्रकाशः (उल्लासः – 2,3)

इकाई तृतीयः - काव्यप्रकाशः (उल्लासः – 4,5)

इकाई चतुर्थः – अलंकाराणां सोदाहरणं लक्षणम् –

अनुप्रासः, श्लेषः, वक्रोक्तिः, उपमा, रूपकम्, उत्प्रेक्षा, समासोक्तिः, अपह्नुतिः, निदर्शना, अर्थान्तरन्यासः, दृष्टान्तः, विभावना, विशेषोक्तिः, संकरः, संसृष्टिः ।

सेमेस्टर – 4

सप्तमप्रश्नपत्रम् – काव्यशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – काव्यप्रकाशः (उल्लासः – 6,7)

इकाई द्वितीयः - काव्यप्रकाशः (उल्लासः – 8)

इकाई तृतीयः – साहित्यदर्पणः –

विश्वनाथकृतकाव्यलक्षणम्, अन्यलक्षणानां खण्डनं च ।

शब्दशक्तिः – संकेतग्रहः, अभिधा, लक्षणा व्यंजना च ।

इकाई चतुर्थः – रसः (स्थायिभावसहितो रसभेदः), रूपकभेदः,

नाटकस्य लक्षणम्, महाकाव्यस्य लक्षणम्

सेमेस्टर – 3

अष्टमप्रश्नपत्रम् – साहित्यसिद्धान्तः

इकाई प्रथमः – ध्वन्यालोकः (प्रथम उद्योतः - 1- 10कारिका)

इकाई द्वितीयः – ध्वन्यालोकः (प्रथम उद्योतः – 11-21 कारिका)

इकाई तृतीयः – वक्रोक्तिजीवितम् (प्रथमोन्मेषः – 1-23)

इकाई चतुर्थः – वक्रोक्तिजीवितम् (प्रथमोन्मेषः – समाप्तिपर्यन्तम्)

सेमेस्टर – 4

अष्टमप्रश्नपत्रम् – साहित्यसिद्धान्तः

इकाई प्रथमः – काव्यमीमांसा (अध्यायः – 1,2,3,4,5)

इकाई द्वितीयः – औचित्यविचारचर्चा (30 श्लोकाः)

इकाई तृतीयः – औचित्यविचारचर्चा (समाप्तिपर्यन्तम्)

इकाई चतुर्थः – साहित्यशास्त्रीया विभिन्नसम्प्रदायाः – अलंकारः, रसः,
रीतिः, वक्रोक्तिः, औचित्यम् ध्वनिश्च ।

सेमेस्टर – 3

नवमप्रश्नपत्रम् – धर्मार्थशास्त्राणि

इकाई प्रथमः – महाभारतम् - भगवद्गीता (अध्यायः – 2)

इकाई द्वितीयः – महाभारतम् - भगवद्गीता (अध्यायः – 15,16)

इकाई तृतीयः – मनुस्मृतिः (अध्यायः – 1)

इकाई चतुर्थः – उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः

सेमेस्टर – 4

नवमप्रश्नपत्रम् – धर्मार्थशास्त्राणि

इकाई प्रथमः – मार्कण्डेयपुराणम् – दुर्गासप्तशती (कवचम्, अर्गला, कीलकम्)

इकाई द्वितीयः – मार्कण्डेयपुराणम् – दुर्गासप्तशती (मध्यमचरित्रम्, अध्यायः 2,3,4)

इकाई तृतीयः – कौटिल्यस्य अर्थशास्त्रम् (प्रथमतः पंचमाध्यायपर्यन्तम्)

इकाई चतुर्थः – उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः

सेमेस्टर – 3

दशमप्रश्नपत्रम् – भाषाकौशलम्

इकाई प्रथमः – समाचारलेखनम् ।

इकाई द्वितीयः – आवेदनपत्राणि ।

इकाई तृतीयः – शब्दानां लिङ्गज्ञानं पर्यायवाचिनश्च ।

इकाई चतुर्थः – वाक्यशुद्धिकला ।

सेमेस्टर – 4

दशमप्रश्नपत्रम् – भाषाकौशलम्

इकाई प्रथमः – संस्कृतनिबन्धः ।

इकाई द्वितीयः – वाच्यपरिवर्तनम्

इकाई तृतीयः – अनुवादकार्यम्

इकाई चतुर्थः – अपठितपद्यानां गद्यांशस्य वा अर्थलेखनम् ।

एम.ए.पूर्व – संस्कृत

स्नातकोत्तर पूर्ववर्षे निम्नलिखितानि पंचप्रश्नपत्राणि भविष्यन्ति । प्रश्नपत्रं पंच खण्डेषु (5-इकाई) विभक्तं भविष्यति । 20 – 20 (विंशति) अंकानां च प्रत्येका इकाई निर्धारिता अस्ति –

क्रमांकः	प्रश्नपत्रम्	प्रश्नपत्रस्य नाम	पूर्णांकः
1	प्रथमम्	वैदिक साहित्यम्	100
2	द्वितीयम्	व्याकरणशास्त्रम्	100
3	तृतीयम्	भाषाविज्ञानम्	100
4	चतुर्थम्	दर्शनशास्त्रम्	100
5	पंचमम्	साहित्यशास्त्रम्	100
		योगः -	500

प्रथमप्रश्नपत्रम् - वैदिक साहित्यम्

इकाई प्रथमः – एतेषां सूक्तानामध्ययनम् – अग्निः -1.1, इन्द्रः – 2-12,

वरुणः – 7.86, विष्णुः – 1.154, विश्वेदेवाः 1.89,

शिवसंकल्प सूक्तम् – 30.4.16 सम्वादसूक्तम् – सरमापणिः , विश्वामित्र-नदी ।

इकाई द्वितीयः – ऐतरेय ब्राह्मणम् (हरिश्चन्द्रोपाख्यानम्)

इकाई तृतीयः – ईशावास्योपनिषद्

इकाई चतुर्थः – निरुक्तम् (प्रथमोऽध्यायः)

निम्नांकितपदानां निवर्चनम् - आचार्यः, वीरः, हृदः, गोः, समुद्रः, वृत्रः, आदित्यः, उषस्, मेघः, वाक्, उदकम्, नदी, अश्वः, अग्निः, जातवेदस्, वैश्वानरः, निघण्टुः ।

इकाई पंचमः - संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां वेदांगानां च संक्षिप्तपरिचयः ।

सहायक ग्रन्थाः –

1. ऋक्सूक्तसंग्रह – डा. हरदत्त शास्त्री, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी
2. ऋक्सूक्तसंग्रह – तारिणीश झा, प्रकाशन केन्द्र, लखनऊ
3. वैदिक साहित्य एवं संस्कृति – डा. बलदेव उपाध्याय
4. निरुक्त – डा. उमाशंकर शर्मा ऋषि

द्वितीय प्रश्नपत्रम् – व्याकरणशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – परिभाषा – संहिता, गुणः, वृद्धिः, प्रातिपदिकम्, नदी, घि, उपधा, अपृक्तम्, गतिः, पदम्, विभाषा, सवर्णम्, टि, प्रगृह्यम्, सर्वनामस्थानम्, निष्ठा ।

इकाई द्वितीयः – कारकप्रकरणम् - वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदीतः

इकाई तृतीयः - समासप्रकरणम् लघुसिद्धान्तकौमुदीतः

इकाई चतुर्थः - कृदन्तप्रकरणम् – लघुसिद्धान्तकौमुदीतः

अध्येतव्य प्रत्ययाः – तव्यत्, तव्य, अनीयर्, यत्, ण्यत्,
क्यप्, ण्वुल्, तृच्, ल्यु, णिनि, अच्, क्त, क्तवतु, शतृ, शानच्,
तुमुन्, क्त्वा, ल्यप्, ल्युट्, क्तिन् ।

इकाई पंचमः - महाभाष्यम् - पशुशाहिनके निम्नांकिता विषयाः –

शब्दस्य परिभाषा,

शब्दार्थ-सम्बन्धः,

व्याकरणाध्ययनस्य प्रयोजनानि,

व्याकरणस्य परिभाषा,

साधुशब्दानां प्रयोगस्य परिणामः,

व्याकरणस्य पद्धतिः ।

सहायक ग्रन्थाः –

1. लघुसिद्धान्तकौमुदी
2. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी
3. महाभाष्यम्

तृतीयप्रश्नपत्रम् - भाषाविज्ञानम्

इकाई प्रथमः – भाषायाः परिभाषा, भाषा-बोली इत्येतयोः भेदः,

भाषाणां वर्गीकरणम् – आकृतिमूलकं पारिवारिकं च ।

इकाई द्वितीयः – संस्कृतध्वनिदृष्ट्या मानवीयं ध्वनियन्त्रम्,

ध्वनिपरिवर्तनस्य कारणानि,

ध्वनिनियमः (ग्रिमः, ग्रासमैनः, वर्नरः)

इकाई तृतीयः – अर्थपरिवर्तनस्य दिशाः कारणानि च,

भारोपीयभाषापरिवारस्य संक्षिप्तपरिचयः, भारतीया आर्यभाषाः ।

इकाई चतुर्थः – पाणिनीयशिक्षा

इकाई पंचमः - धम्मपदम् (वग्गः-1,2,3,4,5),

कोमलचन्द्रजैनकृता प्राकृतप्रवेशिका (पाठः -1,2,3,14)

सहायकग्रन्थाः –

1. भाषाविज्ञान – डा.भोलानाथ तिवारी
2. भाषाविज्ञान की भूमिका – डा. देवेन्द्रनाथ शर्मा
3. धम्मपद – चौखम्बा अमरभारती प्रकाशन, वाराणसी
4. प्राकृतप्रवेशिका – कोमलचन्द्रजैनकृत, तारा बुक एजेन्सी
5. पाली साहित्य का इतिहास – डा. भरत सिंह

6. प्राकृत साहित्य का इतिहास – डा. जगदीश चन्द्र जैन

चतुर्थप्रश्नपत्रम् - दर्शनशास्त्रम्

इकाई प्रथमः - तर्कसंग्रहः

इकाई द्वितीयः – अर्थसंग्रहः - प्रयोगविधिलक्षणपर्यन्तम्

इकाई तृतीयः - सांख्यकारिका

इकाई चतुर्थः - वेदान्तसारः

इकाई पंचमः - उपर्युक्तग्रन्थाधारितः समालोचनात्मकप्रश्नः ।

सहायकग्रन्थाः –

1. तर्कसंग्रह – श्रीचन्द्रधर शुक्ल, चौखम्बा ओरियंटालिया, वाराणसी
2. तर्कसंग्रह – ज्वालाप्रसाद गौड़, मोतीलाल बनारसीदास दिल्ली
3. अर्थसंग्रह – डा. कामेश्वरनाथ मिश्रा, चौखम्बासुरभारती प्रकाशन, वाराणसी

पंचमप्रश्नपत्रम् – साहित्यशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – भरतमुनिकृतं नाट्यशास्त्रम् (अध्यायः-प्रथमः)

इकाई द्वितीयः – दशरूपकम् (प्रकाशः – 1,2)

इकाई तृतीयः – भामहकृतः काव्यालंकारः (प्रथमः परिच्छेदः)

इकाई चतुर्थः – वामनकृतं काव्यालंकारसूत्रम् (अधिकरणम् – प्रथमम्)

इकाई पंचमः - दण्डिकृतः काव्यादर्शः (प्रथमः परिच्छेदः)

एम.ए.अन्तिम – संस्कृत

स्नातकोत्तर-अन्तिमवर्षे निम्नलिखितानि पंचप्रश्नपत्राणि भविष्यन्ति । प्रश्नपत्रं पंच खण्डेषु (5-इकाई) विभक्तं भविष्यति । 20 – 20 (विंशति) अंकानां च प्रत्येका इकाई निर्धारिता अस्ति –

क्रमांकः	प्रश्नपत्रम्	प्रश्नपत्रस्य नाम	पूर्णांकः
1	षष्ठम्	काव्यम्	100
2	सप्तमम्	काव्यशास्त्रम्	100
3	अष्टमम्	साहित्यसिद्धान्तः	100
4	नवमम्	धर्मार्थशास्त्राणि	100
5	दशमम्	भाषाकौशलम्	100
		योगः -	500

षष्ठप्रश्नपत्रम् – काव्यम्

इकाई प्रथमः – मेघदूतम् - पूर्वमेघः

इकाई द्वितीयः - मेघदूतम् - उत्तरमेघः

इकाई तृतीयः – शिशुपालवधम् (प्रथमः सर्गः)

इकाई चतुर्थः - मृच्छकटिकम्

इकाई पंचमः - उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः ।

सहायकग्रन्थाः –

1. महाकवि शूद्रक – डा. रमाशंकर तिवारी, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी

सप्तमप्रश्नपत्रम् – काव्यशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – काव्यप्रकाशः (उल्लासः -1,2)

इकाई द्वितीयः - काव्यप्रकाशः (उल्लासः – 3,4,5)

इकाई तृतीयः - काव्यप्रकाशः (उल्लासः - 6,7,8)

इकाई चतुर्थः - अलंकाराणां सोदाहरणं लक्षणम् -

अनुप्रासः, श्लेषः, वक्रोक्तिः, उपमा, रूपकम्, उत्प्रेक्षा, समासोक्तिः, अपह्नुतिः, निदर्शना, अर्थान्तरन्यासः, दृष्टान्तः, विभावना, विशेषोक्तिः, संकरः, संसृष्टिः ।

इकाई पंचमः - साहित्यदर्पणः -

विश्वनाथकृतकाव्यलक्षणम्, अन्यलक्षणानां खण्डनं च ।

शब्दशक्तिः - संकेतग्रहः, अभिधा, लक्षणा व्यंजना च ।

रसः (स्थायिभावसहितो रसभेदः)

रूपकभेदः

नाटकस्य लक्षणम्

महाकाव्यस्य लक्षणम्

अष्टमप्रश्नपत्रम् - साहित्यसिद्धान्तः

इकाई प्रथमः - वक्रोक्तिजीवितम् (प्रथमोन्मेषः)

इकाई द्वितीयः - ध्वन्यालोकः (प्रथम उद्योतः)

इकाई तृतीयः - काव्यमीमांसा (अध्यायः -1,2,3,4,5)

इकाई चतुर्थः - औचित्यविचारचर्चा

इकाई पंचमः - साहित्यशास्त्रीया विभिन्नसम्प्रदायाः - अलंकारः, रसः,

रीतिः, वक्रोक्तिः, औचित्यम् ध्वनिश्च ।

नवमप्रश्नपत्रम् – धर्मार्थशास्त्राणि

इकाई प्रथमः – मार्कण्डेयपुराणम् – दुर्गासप्तशती – कवचम्, अर्गला, कीलकम्
मध्यमचरित्रम् - अध्यायः 2,3,4

इकाई द्वितीयः – महाभारतम् - भगवद्गीता (अध्यायः – 2,15,16)

इकाई तृतीयः – मनुस्मृतिः (अध्यायः – 1)

इकाई चतुर्थः – कौटिल्यस्य अर्थशास्त्रम् (प्रथमतः पंचमाध्यायपर्यन्तम्)

इकाई पंचमः - उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः

सहायकग्रन्थाः –

1. दुर्गासप्तशती – गीताप्रेस, गोरखपुर
2. भगवद्गीता – गीताप्रेस, गोरखपुर
3. मनुस्मृतिः – चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी

दशमप्रश्नपत्रम् – भाषाकौशलम्

इकाई प्रथमः – संस्कृतनिबन्धः ।

इकाई द्वितीयः – वाच्यपरिवर्तनमनुवादकार्यं च ।

इकाई तृतीयः – समाचारलेखनम्, आवेदनपत्रि च ।

इकाई चतुर्थः – शब्दानां लिङ्गज्ञानं पर्यायवाचिनश्च ।

इकाई पंचमः - वाक्यशुद्धिकला, अपठितपद्यानां गद्यांशस्य वा अर्थलेखनम् ।

सहायकग्रन्थाः –

1. निबन्धशतकम् – डा. कपिलदेव द्विवेदी

2. निबन्धकुसुमाञ्जलि: – डा. जयमन्त मिश्रः
  3. छन्दःप्रभा
  4. वृत्तरत्नाकरः
  5. छन्दोमञ्जरी
  6. गुप्ताशुद्धिप्रदर्शनम् – पं. अम्बिकादत्त व्यासः
-

एम.ए.पूर्व – संस्कृत

स्नातकोत्तर पूर्ववर्षे निम्नलिखितानि पंचप्रश्नपत्राणि भविष्यन्ति । प्रश्नपत्रं पंच खण्डेषु (5-इकाई) विभक्तं भविष्यति । 20 – 20 (विंशति) अंकानां च प्रत्येका इकाई निर्धारिता अस्ति –

क्रमांकः	प्रश्नपत्रम्	प्रश्नपत्रस्य नाम	पूर्णांकः
1	प्रथमम्	वैदिक साहित्यम्	100
2	द्वितीयम्	व्याकरणशास्त्रम्	100
3	तृतीयम्	भाषाविज्ञानम्	100
4	चतुर्थम्	दर्शनशास्त्रम्	100
5	पंचमम्	साहित्यशास्त्रम्	100
		योगः -	500

प्रथमप्रश्नपत्रम् - वैदिक साहित्यम्

इकाई प्रथमः – एतेषां सूक्तानामध्ययनम् – अग्निः -1.1, इन्द्रः – 2-12,

वरुणः – 7.86, विष्णुः – 1.154, विश्वेदेवाः 1.89,

शिवसंकल्प सूक्तम् – 30.4.16 सम्वादसूक्तम् – सरमापणिः , विश्वामित्र-नदी ।

इकाई द्वितीयः – ऐतरेय ब्राह्मणम् (हरिश्चन्द्रोपाख्यानम्)

इकाई तृतीयः – ईशावास्योपनिषद्

इकाई चतुर्थः – निरुक्तम् (प्रथमोऽध्यायः)

निम्नांकितपदानां निवर्चनम् - आचार्यः, वीरः, हृदः, गोः, समुद्रः, वृत्रः, आदित्यः, उषस्, मेघः, वाक्, उदकम्, नदी, अश्वः, अग्निः, जातवेदस्, वैश्वानरः, निघण्टुः ।

इकाई पंचमः - संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां वेदांगानां च संक्षिप्तपरिचयः ।

सहायक ग्रन्थाः –

5. ऋक्सूक्तसंग्रह – डा. हरदत्त शास्त्री, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी
6. ऋक्सूक्तसंग्रह – तारिणीश झा, प्रकाशन केन्द्र, लखनऊ
7. वैदिक साहित्य एवं संस्कृति – डा. बलदेव उपाध्याय
8. निरुक्त – डा. उमाशंकर शर्मा ऋषि

द्वितीय प्रश्नपत्रम् – व्याकरणशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – परिभाषा – संहिता, गुणः, वृद्धिः, प्रातिपदिकम्, नदी, घि, उपधा, अपृक्तम्, गतिः, पदम्, विभाषा, सवर्णम्, टि, प्रगृह्यम्, सर्वनामस्थानम्, निष्ठा ।

इकाई द्वितीयः – कारकप्रकरणम् - वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदीतः

इकाई तृतीयः - समासप्रकरणम् लघुसिद्धान्तकौमुदीतः

इकाई चतुर्थः - कृदन्तप्रकरणम् – लघुसिद्धान्तकौमुदीतः

अध्येतव्य प्रत्ययाः – तव्यत्, तव्य, अनीयर्, यत्, ण्यत्,
क्यप्, ण्वुल्, तृच्, ल्यु, णिनि, अच्, क्त, क्तवतु, शतृ, शानच्,
तुमुन्, क्त्वा, ल्यप्, ल्युट्, क्तिन् ।

इकाई पंचमः - महाभाष्यम् - पशुशाहिनके निम्नांकिता विषयाः –

शब्दस्य परिभाषा,

शब्दार्थ-सम्बन्धः,

व्याकरणाध्ययनस्य प्रयोजनानि,

व्याकरणस्य परिभाषा,

साधुशब्दानां प्रयोगस्य परिणामः,

व्याकरणस्य पद्धतिः ।

सहायक ग्रन्थाः –

4. लघुसिद्धान्तकौमुदी
5. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी
6. महाभाष्यम्

तृतीयप्रश्नपत्रम् - भाषाविज्ञानम्

इकाई प्रथमः – भाषायाः परिभाषा, भाषा-बोली इत्येतयोः भेदः,

भाषाणां वर्गीकरणम् – आकृतिमूलकं पारिवारिकं च ।

इकाई द्वितीयः – संस्कृतध्वनिदृष्ट्या मानवीयं ध्वनियन्त्रम्,

ध्वनिपरिवर्तनस्य कारणानि,

ध्वनिनियमः (ग्रिमः, ग्रासमैनः, वर्नरः)

इकाई तृतीयः – अर्थपरिवर्तनस्य दिशाः कारणानि च,

भारोपीयभाषापरिवारस्य संक्षिप्तपरिचयः, भारतीया आर्यभाषाः ।

इकाई चतुर्थः – पाणिनीयशिक्षा

इकाई पंचमः - धम्मपदम् (वग्गः-1,2,3,4,5),

कोमलचन्द्रजैनकृता प्राकृतप्रवेशिका (पाठः -1,2,3,14)

सहायकग्रन्थाः –

7. भाषाविज्ञान – डा.भोलानाथ तिवारी
8. भाषाविज्ञान की भूमिका – डा. देवेन्द्रनाथ शर्मा
9. धम्मपद – चौखम्बा अमरभारती प्रकाशन, वाराणसी
10. प्राकृतप्रवेशिका – कोमलचन्द्रजैनकृत, तारा बुक एजेन्सी
11. पाली साहित्य का इतिहास – डा. भरत सिंह

12. प्राकृत साहित्य का इतिहास – डा. जगदीश चन्द्र जैन

चतुर्थप्रश्नपत्रम् - दर्शनशास्त्रम्

इकाई प्रथमः - तर्कसंग्रहः

इकाई द्वितीयः – अर्थसंग्रहः - प्रयोगविधिलक्षणपर्यन्तम्

इकाई तृतीयः - सांख्यकारिका

इकाई चतुर्थः - वेदान्तसारः

इकाई पंचमः - उपर्युक्तग्रन्थाधारितः समालोचनात्मकप्रश्नः ।

सहायकग्रन्थाः –

4. तर्कसंग्रह – श्रीचन्द्रधर शुक्ल, चौखम्बा ओरियंटालिया, वाराणसी

5. तर्कसंग्रह – ज्वालाप्रसाद गौड़, मोतीलाल बनारसीदास दिल्ली

6. अर्थसंग्रह – डा. कामेश्वरनाथ मिश्रा, चौखम्बासुरभारती प्रकाशन, वाराणसी

पंचमप्रश्नपत्रम् – साहित्यशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – भरतमुनिकृतं नाट्यशास्त्रम् (अध्यायः-प्रथमः)

इकाई द्वितीयः – दशरूपकम् (प्रकाशः – 1,2)

इकाई तृतीयः – भामहकृतः काव्यालंकारः (प्रथमः परिच्छेदः)

इकाई चतुर्थः – वामनकृतं काव्यालंकारसूत्रम् (अधिकरणम् – प्रथमम्)

इकाई पंचमः - दण्डिकृतः काव्यादर्शः (प्रथमः परिच्छेदः)

एम.ए.अन्तिम – संस्कृत

स्नातकोत्तर-अन्तिमवर्षे निम्नलिखितानि पंचप्रश्नपत्राणि भविष्यन्ति । प्रश्नपत्रं पंच खण्डेषु (5-इकाई) विभक्तं भविष्यति । 20- 20 (विंशति) अंकानां च प्रत्येका इकाई निर्धारिता अस्ति –

क्रमांकः	प्रश्नपत्रम्	प्रश्नपत्रस्य नाम	पूर्णांकः
1	षष्ठम्	काव्यम्	100
2	सप्तमम्	काव्यशास्त्रम्	100
3	अष्टमम्	साहित्यसिद्धान्तः	100
4	नवमम्	धर्मार्थशास्त्राणि	100
5	दशमम्	भाषाकौशलम्	100
		योगः -	500

षष्ठप्रश्नपत्रम् – काव्यम्

इकाई प्रथमः – मेघदूतम् - पूर्वमेघः

इकाई द्वितीयः - मेघदूतम् - उत्तरमेघः

इकाई तृतीयः – शिशुपालवधम् (प्रथमः सर्गः)

इकाई चतुर्थः - मृच्छकटिकम्

इकाई पंचमः - उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः ।

सहायकग्रन्थाः –

2. महाकवि शूद्रक – डा. रमाशंकर तिवारी, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी

सप्तमप्रश्नपत्रम् – काव्यशास्त्रम्

इकाई प्रथमः – काव्यप्रकाशः (उल्लासः -1,2)

इकाई द्वितीयः - काव्यप्रकाशः (उल्लासः - 3,4,5)

इकाई तृतीयः - काव्यप्रकाशः (उल्लासः - 6,7,8)

इकाई चतुर्थः - अलंकाराणां सोदाहरणं लक्षणम् -

अनुप्रासः, श्लेषः, वक्रोक्तिः, उपमा, रूपकम्, उत्प्रेक्षा, समासोक्तिः, अपह्नुतिः, निदर्शना, अर्थान्तरन्यासः, दृष्टान्तः, विभावना, विशेषोक्तिः, संकरः, संसृष्टिः ।

इकाई पंचमः - साहित्यदर्पणः -

विश्वनाथकृतकाव्यलक्षणम्, अन्यलक्षणानां खण्डनं च ।

शब्दशक्तिः - संकेतग्रहः, अभिधा, लक्षणा व्यंजना च ।

रसः (स्थायिभावसहितो रसभेदः)

रूपकभेदः

नाटकस्य लक्षणम्

महाकाव्यस्य लक्षणम्

अष्टमप्रश्नपत्रम् - साहित्यसिद्धान्तः

इकाई प्रथमः - वक्रोक्तिजीवितम् (प्रथमोन्मेषः)

इकाई द्वितीयः - ध्वन्यालोकः (प्रथम उद्योतः)

इकाई तृतीयः - काव्यमीमांसा (अध्यायः -1,2,3,4,5)

इकाई चतुर्थः - औचित्यविचारचर्चा

इकाई पंचमः - साहित्यशास्त्रीया विभिन्नसम्प्रदायाः - अलंकारः, रसः,

रीतिः, वक्रोक्तिः, औचित्यम् ध्वनिश्च ।

नवमप्रश्नपत्रम् – धर्मार्थशास्त्राणि

इकाई प्रथमः – मार्कण्डेयपुराणम् – दुर्गासप्तशती – कवचम्, अर्गला, कीलकम्
मध्यमचरित्रम् - अध्यायः 2,3,4

इकाई द्वितीयः – महाभारतम् - भगवद्गीता (अध्यायः – 2,15,16)

इकाई तृतीयः – मनुस्मृतिः (अध्यायः – 1)

इकाई चतुर्थः – कौटिल्यस्य अर्थशास्त्रम् (प्रथमतः पंचमाध्यायपर्यन्तम्)

इकाई पंचमः - उपर्युक्तग्रन्थानां समालोचनात्मकप्रश्नः

सहायकग्रन्थाः –

4. दुर्गासप्तशती – गीताप्रेस, गोरखपुर
5. भगवद्गीता – गीताप्रेस, गोरखपुर
6. मनुस्मृतिः – चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी

दशमप्रश्नपत्रम् – भाषाकौशलम्

इकाई प्रथमः – संस्कृतनिबन्धः ।

इकाई द्वितीयः – वाच्यपरिवर्तनमनुवादकार्यं च ।

इकाई तृतीयः – समाचारलेखनम्, आवेदनपत्रि च ।

इकाई चतुर्थः – शब्दानां लिङ्गज्ञानं पर्यायवाचिनश्च ।

इकाई पंचमः - वाक्यशुद्धिकला, अपठितपद्यानां गद्यांशस्य वा अर्थलेखनम् ।

सहायकग्रन्थाः –

1. निबन्धशतकम् – डा. कपिलदेव द्विवेदी

2. निबन्धकुसुमाञ्जलि: – डा. जयमन्त मिश्रः
  3. छन्दःप्रभा
  4. वृत्तरत्नाकरः
  5. छन्दोमञ्जरी
  6. गुप्ताशुद्धिप्रदर्शनम् – पं. अम्बिकादत्त व्यासः
-